

Doçent Enver Altınlı'nın "Siirt Güney Doğusunun Jeolojisi ve Hakkâri Güneyinin Jeolojisi adlı iki neşriyatı hakkında (1)

ÖN SÖZ

Doçent Enver Altınlı'nın gerek tez bölgeme ait, gerekse bu bölgenin Güney - Batı devamını ilgilendiren yayınları hakkında hazırladığım bu kritik'te müellifin şahsı hedef olmayıp, fikirleri, görüşleri, müşahedeleri, izahları ve çok benimsedikleri, J. H. Maxson, W. S. Tromp, P. Arni'ye ait fikirlerin tekrarlanması göz önünde tutulmuştur.

Bu kritik, türkçe rapor üzerinden, 1953 yılı Şubat - Mart ayları içinde hazırlanmış ve adı geçen raporun ingilizce olarak 1954 yılında neşrini müteakip, M. T. A. E. Genel Direktörlüğünden müsaade temin edilmiş ve tarafımdan yayınlanması uygun görülmüştür.

Dr. Didpl. İng. Jeolog Süleyman TÜRKÜNAL

Tenkitletler:

Özetten:

"Hakkâri, Van, Siirt, Mardin Vilâyetleri arazisine giren etüd bölgesi, Toros dağ silsilesinin (Doğu Anadolu Torosları) kesimi üzerindedir". Bu fikrin, hangi jeolojik veya coğrafik esasa göre söylendiği ?.

"Güney ve Güney Doğudaki eksen yükselimleri yönünden Paleozoik, örtü olarak da Mezozoik ve Tersiyer vardır". Şimal Batıda eksen umumi olarak alçalmaktamıdır?.

"Muhtemel Devoniyen " Biribirinden farklı litoloji ve fasiyes'ten yapılmış bir serinin muhtemel Devoniyen diye tavsifi, hiçbir paleontolojik donne'ye istinat etmeden söylenmesi doğru değildir. Böyle bir serinin periyodik veya simetrik stratifikasyon'dan hangisine girdiğinin zikri lâzımdır.

Triyas'ın hangi esaslara istinaden mevcut olduğunun iddiası, ve kalınlıkların ölçülme tarzı, tarzının beyanı lâzımdı.

Germav ve Gercüş'ün yaşlarını tesbitteki usulleriniz bahsedilmeye değerdi. Gercüş'ün regressif olduğunun sebepleri?.

"Midyat kalkeri paralel diskordanslıdır". Diskordans kelimesi paralel vasfını taşıyamaz.

Hakkâri kompleksinin, lagüner veya denizsel inkişafı neye istinat etmektedir?.

Germav'dan Hakkâri karışık serisine kadar olan teşekküller arasındaki stratigrafik ve litolojik fark izah edilmemiştir.

Cizre düzlüğünü kaplayan arazi Miopliosen'e atfolunmuş ve başlangıcı denizsel fakat umumiyetle karasal bir teşekkülle kaplıdır denmiştir. Bu teşekkürün Mio-Pliosen'e atfedilmesinin, denizsel veya karasal bir teşekkül olmasının sebepleri zikredilmemiştir.

Siirt SE i "Anadolu — İran kenar kıvrımları sahasında, Van — Kafkasya transversali üzerindedir.

Bu tektonik tasnif, birinci sahifedeki ilk taksimat ile tezat teşkil etmektedir. Zaten Arni'nin yaptığı taksimat hatalıdır. Onun için bölgenin

tektonik birliklere taksimi kafi sebeplere muhtaçtır. Detaylı etüd yapıldığına göre, zikredilen transversalin cinsini söylemek lâzımdı. Sonra bölgenin yalnız bir transversal ihtiva etmesi mümkün değildir.

"Karakterlerin muhafazası, hareketlerin yavaş seyri ve penepleşmeye kadar gitmemiş eroziyonlar iltivalanma safhalarını belirsiz bırakmışlardır, konkordanslar ancak zahiridir". Bu cümleden kastedilen mana anlaşılmamıştır.

Sayılan dört mühim hareket'in mevcudiyetini ne ile tesbit ettiniz ve nerelerde gördünüz?.

"Kıvrımlar birden ziyadesiyle yükselirler" den kastedilen mana?."Güney Anadolu petrol provensi Alpidlerin Dinarik sistemine raslar".

Bu münasebeti neye istinaden söyleyorsunuz?.

Relief:

"Doğu Anadolu Torosu" (Blumenthal) ın, etüd bölgeniz için, bu fikrine iştirakiniz doğrumudur?.

Stratigrafi:

Sahife23.

Asit (granit)

Bazik (Gab., Serp. entrüziyonlar)

Bazik lav

Ekstrüziyonlar

Proklastikler

Bu erüptif taşların IV.Z.-III.Z. olduklarının sebepleri?.

Paleozoik:

S: 24. Devonien detritik bir teşekküldür, denmiştir. Aynı sahifenin sonuna doğru Devonien için detritik olmayan bir sürü formasyondan bahsedilmiştir (Hizil kanyonu). Devonien diye tavsif edilen bu teşekküller başka katları göstermiş olmasınlar?.

"Muhtemel Devonien eksen yükselimlerinde erozyonla mostra vermiştir, daha genç teşekküllerle sınırı normal veya bindirmelidir". Muhtemel Devon? hangi eksen yükselmeliyle ve yükselen eksenin ne zaman'a ait olduğu sebeble, açığa çıkmıştır?.

Muhtemel Devon'un diğer teşekküllerle sınırı daha geniş izaha muhtaçtır.

"Hizil kanyonunda Devonien, şist, miltaş, psamit, ve kuvarsitten yapılmıştır". Bu çeşitli formasyon tarifi bir kompleksi ifade ettiğinden Devonien'in tasrihi veya katlara ayrılması gerekirdi.

S: 25. de verilen kesifte "Kuarsit - kumtaş alternansı" nı; Hakkâri de "kuarso - fillit serisi" diye tarif ettim ve mezkûr serinin üzerine gelen marno - kalkerler içinde Devonien'i karakterize eden fosiller topladım, ve kuarso - fillit serisinin Devon'dan eski olduğunu (Silurien) kabul ettim.

S: 25 de grovak termi tarife uymamaktadır. Aynı sahifede verilen kesit'e göre stratifikasyonun simetrik veya periyodik kısımdan hangisine girdiğinin yazılması sedimantasyon bakımından gerekirdi.

Permokarbonifer :

S: 26 da bahsedilen "Tanin formasyonu" kat'i olarak permokarbonifer olarak kabul edilmiştir. İhtimalle söyleyeceğim ; Hakkâri de benzeri formasyon'u çok karakteristik fosillerle Jürassik olarak tayin ettim.

"Mergheh kuzeyinde (İ7) . . . ince tabakalı olduğu zaman büküm-cüklüdür" denmiştir. Aynı formasyon kalın tabakalı olduğu zaman ne haldedir?. Kanaatime göre sizin Permo - karbonifer diye tavsif ettiğiniz teşekkül, aynı renkte olan Mezozoik ile ayırt edilememiştir. Komprensif olan bu serilerin litoloji ve fasiyes bakımından birbirlerine benzesinden, yukardaki yanlış durum ihtas edilmiştir.

S: 27-28 de muhtelif no.larla teşhis edilen ince kesit deskripsiyonlarının neticeleri korrole edilmemiştir. Meselâ aynı kalker'in içerisinde kendi yuvarlanmış parçalarına rastlanmıştır. Bu kalkerin teşekkülü sırasında denizin hareketlerini izah için etüd ettiğiniz ince kesitler fikir verebilirdi.

Mezozoik ve Tersiyer:

S: 30 de Trias'ı tarif ederken, "Marn, marnlı kalker, kalkerli marn ve kalker çeşitleri sık nöbetleşirler" denmiştir.

Muhtemel Devonien için sorulan sualler burada tekrar edilecektir. Trias'ın mevcudiyetinin kat'iliği delilsizdir.

Mezozoik:

S: 34 de Tanintanın formasyonunun Permo - karbonifer olduğunu kabul ediyorsunuz ve sonra da Tanintanın dağının imtidadı olan Cudi dağı formasyonuna "Cudi grubu" adı kullanılır diyorsunuz. Tektonik hiçbir sebep zikredilmeden, birbirinin devamı olan Tanintanın ve Cudi dağlarının aynı yaşta olması yukardaki ifadenizin açık neticesidir. Sonra "Cudi grubunun içinde açılal diskordans" nerelerde görülmüştür?.

S: 34 de Binisra deresinde bu kalkerin altında oldukça kompakt kuarzitimsi kumtaşı bulunurki diskordans alâmetidir. Bu cümlede deniz hareketleri (muhtemel), diskordans ile karıştırılmıştır.

S: 37 "de Germavla teması kırıkla veya diskordanslıdır". Buradaki müşahede katıyet yoktur. "Mezozoiksin tali taksimlerini ve hadlerini ancak detaylı etüdler temin edebilecektir".

Petrol için, Güney - Doğu reviziyon etüdleriniz böyle detaylı stratigrafik taksimlere imkan vermeye matuf değılmi idi?.

S: 42 Germav flişinden ve s: 43 haki fliş, boz fliş'lerden kasıt nedir?.

S: 45 bazı blokların çevresinde kırmızı hamurlu bir kalker breş müşahede edilmiştir ki sürüklemeye işarettir. Breşin ince kesit etüdü yapılmadan sürüklendiğini söylemek doğru değildir.

S: 46 da nefti flişten kasıt nedir?. Bu ve bundan önceki sahifeler fikir ve imlâ bakımından kontrol edilmemiştir.

"Cudi dağı yakınlarında marnın eklemlerine beyaz veya sarımtrak kalsit dolmuştur, bir dcm.den kalın olabilen kalsit damarları tabakalanmaya ve şistliğe paraleldirler". Tabakalanma ve şistleşme birbirinden ayrı şeylerdir, bundan dolayı bu cümlelerin manası tezatlıdır.

"Şeyl, marn, kumtaşı ve kalker nöbetleşmeleri flişi andırır hatta fliştir de". Bu serinin periyodik veya simetrik olup olmadığının yazılması ve fliş olabileceğinin münakaşası ve fliş ise adının yazılması gerekirdi,

S: 47 de "Beytüşşebap dolaylarında (J5) Germav'ın az kalın gri marnlı taban kalkerini üzerinde hâki fliş vardır, Hakkâri kompleksi ile kontaklı erozyon eseri ve normal gibi gözükür" Burada Hakkâri kompleksinden kastınız ve hâki fliş'in bundan ayrı olduğunun ispatı lâzımdı. Kontak'ın erozyon eseri olduğuna göre fliş - Hakkari kompleksinin temas satırlarının normal olduğunun izahı?

BB kesidinde Hakkâri kompleksi ile Germav arasında bariz diskordans göstermişsiniz. Buna sebep nedir acaba ?.

Germav formasyonunda tabakalanma umumiyetle devamıdır..",

Devamlı manasını mekândan veya zamandan, hangisi için kullandınız? Germav bir çok tabaka ihtiva ettiğine göre artık formasyon demek doğru olmaz. Azâmi kalınlıkların senklinal sahalarında olması tabiidir. Deskripyonları yapılmış ince kesitlere başlık lâzımdı, ve aynı zamanda stratigrafik kesitle neticeyi izah etmek lâzımdı. Kuplarnızda ayrıca Mastrişiyen'i karakterize eden fosiller de vardır.

Gercüş formasyonu:

S: 50 de "Sahada toplanılmış makrofosil malzemesi henüz teşhis edilmemiştir". Makrofosil teşhisinden sonra yeni bir rapormu hazırlayacaksınız?.

S: 51 de "Tahtireşo konglomerası ise (Hakkâri formasyonu) Gercüş formasyonundan daha az kalker elemanlıdır". Tahtireşo konglomerası nasıl Hakkâri formasyonu olur, ikincisi karışık bir seriyi temsil etmektedir.

Gercüş formasyonu marn, kumtaşı, konglomeratik kum taşı, ince kaba ve çok kaba konglomera nöbetleşmesinden yapılmıştır. Bu vaziyete göre Gercüş formasyonu demek doğrumudur?. Burada da ince kesit etüdlerinizi neticelendirmek lâzımdı.

Midyat kalkeri:

S: 53 de "Midyat kalkeri erozyon geçirmiş heterojen ve arızalı bir topografya sathına çökelmiştir". Erozyon geçirmiş heterojen topografya sathının mevcudiyeti ne ile tesbit olunmuştur?.

S: 54 de (26) "kıvrımların yükseliminde negresif Oligosen, alçalımında denizsel Oligosen bulmuştur". Regresif Oligosen'den kasıt nedir, deniz hareketlerini kısa müşahedelerle izah etmek çok tehlikelidir. Bundan dolayı kâfi malûmat verilmesi gerekirdi. Hartada gösterilen Güneydeki Midyat kalkeri ile Kuzeydeki Midyat kalkeri arasında fasiyes bakımından fark olup olmadığı zikre değer önem taşımaktadır. Sonra Paleozoik ve Mezozoikle biri birinden ayrılmış olan bu iki Midyat

baseninin paleojoğrafik ve tektonik olaylarla aralarındaki münasebet, bilhassa petrol arama bakımından lâzım gelirdi.

Hakkâri karışık formasyonu:

S: 57 de "Meydanıcasus (H4) batısında da Midyat kalkeri ile Hakkâri karışık formasyonunun normal istiflenmiş olduğu görülür". Burada Hakkâri karışık formasyonundan kastedilen fosiyes birliği nedir?. 1: 100,000 lik umumi jeolojik harta için Hakkâri kompleksi ifadesini kullanmak belki doğru olabilir, fakat petrol etüdü için bu termin halledilmesi lâzımdır.

S: 58 de Tekmil bu müşahedeler-Hakkâri karışık formasyonunun Midyat kalkerinden genç bulunduğunu açıklarlar. S: 56 de Hakkâri karışık formasyonunu tarif ederken "problemlerle doludur" denmiştir. Halbuki burada mezkûr karışık serinin malûm olduğunu ileri sürüyorsunuz. Bu yüzden tenakuza düşülmüş oluyor. Öyle zannediyorum ki Hakkâri karışık formasyonu yer yer diğer teşekküllerle karıştırılmıştır.

"Rerehanci deresiyle Melamirgeh arasındaki çukurluk sahada Hakkâri karışık formasyonu lagünerdir". Burada karışık olan bir serinin muayyen bir kat gibi olduğu kabul ediliyor ki yanlıştır.

S: 60 da "Pembe kalkerin sedimantasyonu esnasında yeşil indifaî erüpsiyonu olmuş, 25 m. den büyük bir kor kayaç çekirdeğini 10 m. den kalın pembe kalker kuşatmıştır, kuşağın bir kısmını kalker, diğer bir kısmını merkezdeki ile aynı indifaî çevirmiştir". Hangi vasıta ile yeşil indifaî erüpsiyon'un sedimantasyon esnasında olduğunu tesbit ettiniz?.

S: 61 de "yeşil volkanik bir mikrobreş veya kahverengi - yeşil tûf içinde bulunur ve indifaînin doğrultusu ile eğime uygundur". Mikrobreş'in volkanik olduğunu ve kahverengi - yeşil tûf'ün cinsini gösterir malûmat verilmesi gerekirdi.

"Meydan zomasının doğusundaki tepelerde (15) gabro görülmüştür". Diğer erüptiv taşlarla gabronun faz bakımından mukayesesi ve yasının tesbiti lâzım gelirdi.

Neojen:

S: 65 de "Tabakalanma dağ eteğinde muntazam fakat ziyade meyilidir, Güney'e doğru eğim azalır, tabakalar da intizamlarını kaybederler.

Bu müşahedenin tektonik sebepler neticesinde olup olmadığını belirtmek lâzımdı.

Diyastrofik tarihçe:

S: 73 de Etüd sahası Alp jeosenklinaP1 kuşağında bulunur, Türkiye'nin Lonjitüdünel tektonik taksiminde (2,3) "Anadolu-İran Kenar kıvrımları birliğine dahildir, Türkiye'nin transversal tektonik taksiminde. (36) "Van - Kafkasya yükselmiş transversali'ne isabet eder. Etüd sahasının bütününün" Anadolu - İran kenar kıvrımları" birliğine dahil olması imkânsızdır. Sonra özet bahsinde, ilk cümlede etüd sahasının "Doğu Anadolu Torosları" kesimi üzerinde bulunduğu fikri ileri sürülmektedir. Bu tektonik taksim kargaşılığı neden ileri geliyor?.

Ed. Paréjas, bütün Türkiye için yaptığı transversal etüdünde geniş manada Van - Kafkasya bölgesini yükselmiş bir transversal olarak almıştır. Halbuki Transversal tektonik bakımından etüd ettiğiniz bölgenin çok önemli olacağı muhakkaktır. Bilhassa petrol bakımından bu önemi belirtmek için bölgenin detaylı transversal etüdünün yapılması gerekirdi.

Ancak Hakkâri karışık formasyonunun vasıfları (üst kretaseden Pleistocene kadar devam eden intrüsiyon ve ekstrüsiyonlar, orta ve üst kretasede başlamış faylanma ve ekaylanma) harita kuzey doğusunun İranidlere sokulmasını icap ettirir.

Hakkâri karışık formasyonun hangi vasıfları harita kuzeyDoğusunun İranidlere sokulmasını icabettiriyor?. Burada gene mahiyeti meçhul bir seriden müsbet neticeler çıkarmak istenmiştir. Peki haritanın Güney - Doğusu hangi tektonik üniteye girer?. Orta ve üst kretase de başlayan faylanma ve ekaylanmayı ne ile tesbit ettiniz?.

"Bu takdirde her iki lonjitüdünel eleman arasındaki sınır Hakkâri serisinin Güney sınırı olacaktır." Yukarda da söylendiği gibi mahiyeti açıklanmamış bir serinin nasıl mühim bir rol oynayacağı tekrar edilir. Sonra P. Arni'nin Güney - Doğu Türkiye için yaptığı lonjitüdünel tektonik taksimi yanlıştır. Yanlış bir taksimat üzerine müsbet netice verecek etüd isnat edilmemelidir.

"Şiddetli iltivalanma İranidler sahasında daha önce başlamıştır". Neye göre ve hangi delillerle bu şiddetli iltivalanma olmuştur?.

"Bu itibarla kenar kıvrımları sonunda dıştan itibaren kuzeye (içe) doğru gittikçe artan bir derinleşme yoktur. Bu sonucu nasıl istidlal ediyorsunuz?.

"Etüd sahasında çökelpnenin devamlılığı ve uyumluluğu zahiridir, diyastrofizim sedimantasyonu kontrol etmiştir, ancak huzursuzlukların pek gözükür kayıtlar bırakmamış olması tektonik tipin tekâmülü ve sabitliği dolayısıyladır". Bu umumî fikirleri neye istinaden söylüyorsunuz?.

Varistik safhayı işaret eden sebepler?.

Pfalz safhasını kaydetmek için aşınma sathı deyip geçmek kâfimidir?.

Sübhersinien safhasının mevcudiyeti için zikredilen hâdise kâfi değildir.

Laramiyen safhası için lâzım gelen deliller zikredilmemiştir, veya arazi buna müsade edecek bir hareketi taşımamaktadır. Pireneen safhası için delil kâfi değildir.

S: 74 de "Hakkâri formasyonunun mütecanis olmıyan bir ülkeye transgresif olarak tedrici aşmasını hazırlamıştır Hakkâri formasyonunun transgresif olduğunu gösterir deliller söylenmemiştir.

Yapısal jeoloji:

S: 75-76 da Hareketli jeosenklinaFm imtidadı, homojenliği yani manialar teşkil edecek eski masiflerin yokluğu, Suriye - Arabistan promontuarının hareket tarzı, streslerin doğrultuları hep büyük taslağın rejiyonal gidişini tesbit etmişlerdir". Mevzuubahis jeosenklinal'in hareketinden kasıt, hududu ve ne zaman mevcut olduğu hakkında malûmat lâzımdır.

S: 76 da bahsedilen üç büyük antiklinal'm deskripsiyonu kâfi derecede yapılmamıştır.

Muhtemel Devonien'deki kıvrımlar çok dardır. Permokarboniferde kıvrımlanma şiddetli, kıvrımlar dik ve bakışımıszdır". Bu fark neden ileri geliyor?. Bu sahifenin devamında bahsedilen kıvrımlar profillerinizde görülmemektedir, ve pliler için kâfi izahat verilmemiştir. ,

S: 77 de pliler için kâfi malûmat yoktur.

S: 79 da "Triyasın mobillliği Gestridyaniş SE da (16) Mezozoiki delen bir diyapir kıvrım teşekkülüne sebep olmuştur". s: 31 de "Triyas litolojisine dahil bulunan marn, marnlı kalker, kalkerli marn ve kalker çeşitli-

dirler ve sık nöbetleşirler". Birinci cümlede Triyasın mobillliği ve diyapir teşekkülüne imkân vermesi, ikinci cümlede zikredilen litolojisi ile kabil değildir; Mevzuubahs diyapir âdi bir antiklinal domu olmasın?.

Fiziografya:

S: 84 de "Katu dağı (H5) (. . .) kavisli izoklinal bir sırttır, N ve E da alçak fakat merkezde yüksektir, ziyadesiyle çentik zirve hattı ile bir sierra dır".

Çentik zirve hattı neye işaret etmektedir?.

"Kalker piramid, yeşil indifaâ kelle şekeri, Tahtreşo konglomerası asılı senklinal şekli arzeder". Tahtreşo konglomerasının asılı senklinal olmasına süstratumun tesirleri veya başka bir sebebin Tahtreşo konglomerasını bu günkü hale koyması, tektonik bakımından kayda değerd.

"Bindirme hattı güneyinde Miosen tabakaları ters dönüktür, sonra çıplak tabakaların kuestaları, daha sonra da az kaim alüvyonla örtülü, hafifçe meyilli bir satıh vardır".

Miosen tabakalarının ters dönmesinden maksat, sonra cümlelerin kastettiği manâ anlaşılmamaktadır.

"Cemekâri yaylası (F2) her cihetten Cihâşin boğazına doğru eğimli, erozyonla vücade gelmiş satıhlardan yapılmıştır ve bunlar akarsu malzemesiyle kapalı traçalar değildir".

Cümle manâ ve yapı bakımından kontrole tâbidir. Her cihetten Cihâşin boğazına doğru eğimli satıhlar yapıda neye işaret etmektedir?. Sahifenin sonundaki cümle bitmemiştir.

S : 85 de "Germav, Gercüş ve Neojende açılmış vadiler sübsekandırılar, çoğu talî kollar konsekandır, seyrek olarak obsekan olurlar (. . .)" . Diğer teşekküller içinde açılmış vadiler zikredilen şekillerden hangisine girerler?. Burada da sahifenin sonuna doğru, bir cümle bitmemiştir.

"Kasrik düzlüğü (F2) Cemekâriden gelen su derinleştiği cihetle asılı kalmıştır, güneye eğimlidir, bugün üzerinden ehemmiyetsiz bir su akar". Bu düzlük neye nazaran asılı kalmıştır?. Asılı kalmanın sebebi Cemekâriden gelen sudan dolaşımıdır yoksa başka sebeplerdenmidir?.

Etüd sahasının petrol imkânları:

S: 86 "SE Anadolu petrol provensi, Alpidlerin İskenderun ile Musul arasında Güney'e doğru iç büyüklü Dinarik sistemi güzergâhına ras-

lar". Bundan Önce de tenkit ettiğim gibi, etüd ettiğiniz bölge için, böyle umumî yalnız bir tektonik zonu kabul etmek yanlıştır. Sonra bölgeyi; Doğu Torosları, Anadolu - İran kenar kıvrımları ve burada da" Dinariklerin devamı diye tavsif ediyorsunuz. Bu tektonik üniteler birbirinden ayrı şeylerdir.

"Sedimentasyon Devonien'den Dördüncü zamana kadar devamlı olabilmiş...". Buna göre stratigrafide Jürassikten bahis olmayışı devamlı kelimesinin başka manada (meçhul olarak) alındığına hükmettiryor. Acaba öylemi?.

"Ehemmiyet sırasına göre Mezozoik, Permo-karbonifer ve Germav memba kayacı olmuşlardır". Bu hükmü neye istinaden istidlal ediyorsunuz?. Ve aynı hükme göre hangi yaştaki petrol ekonomiktir?.

"Etüd sahasında çift dalımlı ve kapanımlı münferit kıvrım yoktur. Bu fikri niçin soyuyorsunuz?.

Eğer petrol için böyle pli ünitesinin bulunması lüzumunu ortaya atmak istiyorsanız, delil kifayetsizliğinden fikrin yerinde olmadığı açıktır. Sahifenin son cümlesi çok karışıktır.

S: 87 de "Etüd sahası haricinde, Şırnak NW da, Germav'ın kapalı gibi gözükken bir antiklinalda mostra verdiği intibayı hasil olmuştur". Mevzuubahis sahanın hangi tektonik üniteye ithal edildiği ve ancak ondan sonra tavsiyede bulunulması lâzımgeldiği icabeder,

"... üst Bahtiyari, paroksismayı takibeden tesviyeden sonra, konglomera olarak çökelmıştır". Burada hangi paroksismadan bahsediliyor?.

"İran - Irak hududundan Kerkük'e kadar üst Oligosen ve alt Miosen'in kuzeye doğru, Türkiye topraklarında, ne kadar uzaklara ve hangi fasiyeslerle imtidat ettiği farazidir ve münakaşalara açıktır".

Peki SE Anadolu'daki etüdleriniz petrolden başka bir şey içinmi idi?. Germav, Gercüş, Midyat ve daha yeni teşekküller için yaptığınız etüdlere, komşu memleketler, Oligosen ve alt Miosen'i ile mukayese yapacak sıhhatta incelenmemişlermidir?.

"Midyat kalkerinin üst Eosen hatta Oligosene kadar yükseldiği şüphelidir". Bu şüphe neye istinaden söylenmiştir?.

S: 87-88 de "Harita sahasının kuzey doğusunda hem alt haddi çö-

kelmemiştir, hem de üst kısmı aşındırılmıştır". Bu müşahedeler neye istinat ettiriliyor?.

Üzerine gelen Hakkâri serisi petrol için elverişsizdir. Hakkâri serisinin petrol için elverişsiz olması için ' sedimantasyon şartlarının bilinmesi lâzımdır,

"Kerkük'te hazne kayacı olan üst Eosen ve Oligosen Nummulitesli kalkerin muadili olabilecek Midyat kalkerine Siirt SE de derin kanyonlarla biçilmiştir, ve yapısal satırlar halinde yüzeyde görülür verimsizdir. Yukarıda komşu memleketlerdeki Oligosen ve alt Miosen'in Türkiye'de muadilinin farazi ve münakaşalı olduğunu kaydettiğinize göre yukarıdaki cümleyi söylemekle burada tezat yapmış oluyorsunuz.

"Rubaikale yapısında böyle bir kalker mevcut olabilmiş ve üzerindeki örtü kâfi gelmişse iktisadî istihsal muhtemeldir. Yine Rubaikale yapısında, daha derindeki Midyat kalkerine petrolü olmak imkânına maliktir".

Rubaikalenin yapısal jeolojisi bilinmeden böyle bir fikir ortaya atmak doğru değildir. Sonra neden yalnız Rubaikale strüktürü petrolü olmak imtiyazına sahiptir?.

Formasyonlar ziyadesiyle imtidatlıdır fakat çökelme, aşınma, ve yanal geçitler henüz öğrenilmemiştir". Bundan önce bahsettiğiniz çökelme, aşınma mevzu bahis bölge için değildir?. Jeofizik etüdü yapılmamasını istediğiniz saha hududları zikredilmemiştir. Etüdü ettiğiniz bütün saha içinmi jeofizik etüdü yapılsın istiyorsunuz ?. O zaman jeolojik etüdü yapmağa lüzum kalır mı ?

"Detriklerin çimentolanması ziyadedir, killi çimento yüzünden porozite düşük gözüktür, kuarzitle çapraz tabakalanma seyrektrir". Detrikler diye hangi formasyonlar kastedilmektedir?. Killi çimentolu olan teşekkül, ve kuarzitle çapraz tabakanlanmadan kastınız. Kuarzitin ince kesit etüdü yapılmış mıdır?.

"Grovakların delalet ettiği üzere kıt'a şevî şartları hüküm sürmüştür". Zikredilen şevî şartları ne zaman hüküm sürmüştür?.

S: 89 da "Diskordan karbonifer'in bir göl teşekkülü olması ve haritada faylı bir yapının mevcut bulunması memba kayacın Devoniyenin daha aşağı seviyelerde (...) bulunduğuna işarettir".

S: 22 de Neojen hariç tekmil teşekküller denizeldir diye kaydedilmiştir.

Karbonifer için bu tezatlı fasiyesten hangisi doğrudur?.

S: 20. de Blumenthal (6) "Şistli, dolomitik,. diskordansız, Avusturya Alpleritipinde Verfeniyen mevcuttur". Hacertum dağı ile Harbol bölgesi birbirine yakın olduğundan sizin veya Blumenthalın karbonifer için zikrettikleriniz diskordanslı veya diskordansız müşahedelerinizden hangisine inanmak lâzımdır?.

"Permo - Karbonifer HC li dir, memba kayacı olduğu gibi kırıklarıyla bir hazne kayacı olmak imkânını haizdir". Yukarda karboniferin göl teşekkülü olduğunu söyledikten sonra artık Permo - karbonifer'in memba kayacı olması demek, petrolün bugüne kadar kabul edilmiş teşekkül nazariyesini yıkmak demektir. Sonra biraz önce memba kayacın Devonien'den daha aşağı seviyelerde olduğunu söylediniz. Buna göre memba kayacı fonksiyon (Devonienln aşağı seviyeleri, Devonien, Permo - karbonifer) oluyor.

Jeolojik tarihçe:

S: 89 da NE daki (Hakkâri formasyonu) grovak, kumtaşı, tüflü kumtaşı, kesif kalker, sileks ve yeşil kayalar bir ortojeosenklinal'in öjeosenklinal çeşidine işaretler, sübsidans ve çökelme hızlı ve huzursuz olmuştur". Ekseri formasyonları kontinental ve lagüner olan Hakkâri serisi'nin jeosenklinal olması için kâfi delil zikredilmemiştir.

S: 90 da "Yeknesak şartlarda umumiyetle siyah, oldukça organik çamurlar sonradan çeşitli bitümlü kalkerlere tahavvüt etmişlerdir". Eğer petrolün teşekkülü için umumî şartlar zikredilecekse bu kadar izah kâfi değildir.

"Mezozoik başlangıcının özel tektonik ortamı az değişmiş gözükür". Mevcudiyetinden katiyetle emin olunmıyan, yalnız açılal diskordansla bir devrin tektoniği hakkında hüküm yürütmek doğru değildir.

"Fakat meydan kuzeyinde (G8) karton inceliğinde şeyi, kumtaşı, kalker ve marnin flişi andırır nöbetleşmeleri vardır, demek ki deniz dibi yeknasak şartlı ve hareket tarzlı olmamış..." dır. Flişi andırır formasyonlar topluluğuna ad vermek lâzımdır. Karton inceliği yeni kabul edilmiş uzunluk ölçüsümüdür?.

"Suların ziyade sığığı yaygın ve bariz karışıklıklara vesile olmuş, diplerde kalın kavkaalı cinsler yaşarken yüzey sularında algılar çoğalmıştır". Kalın kavkaalı cinslerin ve algıların zikri icabetmektedir.

"Komprehansif Mezozoik seri sık karbonatlıdır ye tedrici geçit bazı

zayıf hareketler (eski kimericiyen safhası?) delalettir, ancak yeknasak bir litoloji topluluğu yoktur. Stratigrafide.mevcudiyetinden bahsedilmeyen kimmericiyen burada yalnız hareket şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu hal efemer jeolojik teşekküllerimi işaret ediyor?.

"Siyahımtrak, oldukça saf kalker çamurlar durultan sığ açık denizin bazı nahiyelerinde sular deveren edememiş, toksik veya toksik olmayan şartlarda ziyade organik muhtevalı killi şeyiller birikmiştir". Cümlede bahsettiğiniz denizin sedimantasyon şartlarını neye istinaden bu kadar katıyetle söylüyorsunuz?. Bu günkü denizlerde bile sedimantasyon şartları henüz katıyetle bilinmiyor. Bu soru müteakip cümle içinde sorulacaktır,

S: 91 de "Alt Kretaseden sonraki kabuk hareketleri (Sübhersiniyen bölgeye yeni bir veçhe vermiş, bu günkü yapıların dayanımlı iskeletleri bu esnada vücade gelmiştir".

Bundan önce de bahsettiğiniz bu hareketin mevcudiyeti için hiçbir delil gösterilmemiştir.

"Kuzeyde Korkandil dağında yükselme daha uzun sürmüştür". Bu vaziyeti nereden istidlal ediyorsunuz?. İspatı detaylı etüdlere dayanan bu ve bunun gibi diğer birçok fikirler delilsiz ortaya atılmaktadır. Sahifede devam eden cümleler hep kontrole muhtaçtır.

S: 92 de baştan aşağı münakaşaya yer açacak şekilde ve sebepleri zikredilmeyen deniz hareketlerinden bahsedilmektedir.

"Hakkâri denizi mütecanis olmıyan bir ülkeye N veya NE den transgressif bir aşma yapmıştır". Hakkâri serisini tanımadan Hakkâri denizinden bahsetmek doğru değildir. N veya NE den gelen transgressiyon sebepleri yazılmamıştır.

S: 93 de "Saviyan veya daha genç bir safha sahayı yükseltmiş fakat erozyon fazla bir tesviye yapmamıştır...". Bu hareketi ne ile tesbit ettiniz?.

"Alacalı kumtaşı ve şeyi üzerinde bu malzeme batıda sırf yuvarlakça Midyat kalkerini elemanlı beyaz bir konglomeradır". Konglomeranın yaşı, teşekkül şartları kaydedilmemiştir.

"Paroksizma Valak safhasına gelmiş, Midyat Neojenle birlikte kıvrılmıştır". Bu safhanın mevcudiyeti için sebepler nelerdir?.

"Kuzeyden gelen gittikçe artan basınç dayanmalı kalkerlerde sandık

şeklinde Güneye yatık bakışsımsız kıvrımlar yapmış bindirmeler (Şariyaj?) husule getirmiştir". Basınç tam ipzeydenmi gelmiştir?, Şariyaji ne ile tesbit ettiniz?. Sandık şeklindeki kıvrımlardan kasıt nedir?. Profillerinizde bu deskripsiyonların görülmesi gerekirdi.

"Pliosen veya Pleistosen başlangıcındaki tansiyon kırıklarından (...) lavlar taşmış fakat bu kırıklar mevcut yapı plânını fazla müteessir etmemiştir". Lavların karakteristik vasıfları ve cinsleri yazılmamıştır.

".... fakat erozyon kazıma faaliyetinden geri kalmamıştır". Kazıma faaliyeti erozyon değildir?.

"Fiziografya korkunç denecek "bir seyirle tâdil görmektedir". Fiziografya diğer hangi mmtakaya nazaran korkunç bir seyirle tâdil görmektedir?. Bölgedeki yağış miktarının, Türkiyenin diğer mıntakalarına nazaran, anormal şekilde olmayışı, fiziografyanın korkunç seyirle tâdiline başka bir faktör'ün sebep olduğuna hükmettiriyor. Bu faktör nedir acaba?.

Siirt Güney - Doğusunun Jeolojik kesitleri

E. Altınlı İstanbul 1952

Kesitler hakkında tenkitler :

Geometride iki nokta arasında kullanılan harflerle jeolojik kesitlerin gösterilmesi doğru değildir. Çünkü haritanın daima göz önünde bulunması kabil olmadığından, plilerin yöneldikleri istikametlerin bilinmesi, muhakkak cihetlerin yazılması şeklinde lâzımdır.

Mühim yerlerin rakımlarının, profilde üzerlerine yazılması şarttır. Başlangıç noktasına bir dikey çizerek ve mikyasa göre üzerine rakamlar yazmak, rakımları aranan noktaların bulunması için zaman kaybını icabettirdiğinden, doğru değildir.

Jeolojik haritada fonksiyonu olmayan bir sürü yatımlar vardır. Haritayı fazla şarje etmemek bakımından lüzumsuz yatımların konması tavsiye edilmez.

Antiklinal ve senklinal aksları, haritada, yatımlarla tahkik edilecek şekilde değildir. Bu pli birliklerinin akslarının neye istinaden çizildiği?

Profillerde tâli antiklinaller gösterilmemiştir.

SW-NE istikametinde profillerin analizi:

Profil AA'—Haritada tam hududları ile faylanmış olan Lütesiyen senklinal'ı, entrüziv bir kütle hissini veriyor ve altına gelen Germav formasyonu ile münasebet çok suni olarak görünüyor.

Germav — Gercüş diskordanslı olarak gösterilmiştir.

Bütün profillerde havaî münasebetler (noktalı) lüzumsuzdur. Bilindiği veçhile bu münasebetler "Nappes" teorisinde karışıklıkları önlemek ve tektonik ünitelerin münasebetlerini temin için kullanılır.

Bu havaî münasebetler ayrıca sizin profillerinizde esas topoğrafya ile tezat teşkil etmektedir. Mesela Lütesiyen'e yukardan saplanmış bir kütle hissini verdiriyor. Eğer mesele öyle olsa idi Lütesiyen'in orijin noktasını aramak lâzım gelirdi.

Umumî olarak tabakalar raporda bahsedilen kalınlıklardan daha fazla olarak çizilmiştir.

Profil BB'—Bu ve diğer profillerde "Cudi Grubu" Lütesiye ve Germav formasyonu ile diskordanslıdır. Halbuki raporda aksi söylenmiştir. Çirçürük karakolu-Şırnak arasında Germav izoklinal pliler kaydetmektedir. Haritada bu plilerin adedini, yakınlıklarını görmek mümkün değildir.

Halbuki aynı formasyon daha Şimalde geniş kavisli pliler kaydetmektedir. Bu anormal şekil kesitlerde görülmiyen substratum değişmesindenmi, yoksa bu iki ayrı mıntakada faz şiddetinin başka şekilde dağılmasındanmıdır? Bütün kesitlerde olmayıp yalnız BB'de zuhur eden Becirman kalkeri ile Germav formasyonu arasındaki stratigrafik fark ve bu kalkerin çıkış noktası, havaî bağlama hatları ile, Becirman kalkeri Germav formasyonuna bağlanmıştır. Bu hal, yanlış olarak Becirman kalkeri diye Germav formasyonunun bu kısmının fıstığı yeşile boyanmasından meydana gelmiş bir hata olmasın? Burada Neojenle kontak Becirman kalkerinin kuzey hududu ile Lütesiye kalkeri arasında işaret edilen paralel faylar 2,5 km. kadar derinliğe inmektedir ve topoğrafyayı çok sunî bir şekle sokmuştur. Burada hartaya kaydedilen ve Gercüş formasyonu içinde beliren diğer iki fay kaydedilmemiştir. Heyalan molozları kesitte görülmemektedir.

Meydanı Süleyman Güneyinde Midyat kalkeri içinde meydana gelen iki fay, hartaya batıda birbirini kateder şekilde ve kesitte dikey olarak gösterilmişlerdir. Aynı yerde Germav formasyonu içinde başlayan antiklinal aksı, kupun geçtiği yerde Gercüş formasyonu içine girmektedir. Halbuki kesitte mevzu bahis antiklinal Germav içinde gösterilmiştir. Bu antiklinal'ın hartadaki vaziyetimi, yoksa kesitteki vaziyetimi doğrudur?

Bu ve bunun gibi diğer kesitlerde Neojen'in altındaki formasyonlar gösterilmemiştir.

Profil CC'—Lütesiye tabakaları şakule yakın yatımla ondüle olmuştur. Diğer yerlerde öyle olmadığına göre buna sebep nedir? Lütesiye'nin Cudi Grubu ile anormal teması neye atfediliyor? Hartada Cudi grubu üç pli kaydetmektedir. Bu plilerden ikisi antiklinal üçüncüsü ise işaretlessiz olarak kayıtlıdır. Profilde iki antiklinal görülmemektedir. Hartaya kaydedilen üçüncü pli herhalde senklinaldır. Çünkü Germav formasyonu ihtiva etmektedir. Profilde bu Germav formasyonu ka-

yıtsızdır. Cudi grubu ile Germav formasyonu kontağı erozyon yüzünü andırır şekildedir. Halbuki raporda bu hal aksi şekilde kayıtlıdır.

Hamika dağı, kuzey-güney istikametinde, Zirhane T. yakınında Gercüş formasyonu'na kadar, hartaya bir senklinal ve bir antiklinal, halbuki kesitte birçok pliler kaydedilmiştir. Bu vaziyet neden icap ediyor? Zirhane T. Güneyindeki Gercüş bir klip'midir, yoksa "temoin" midir? Güney-Kuzey istikametlerinde benzeri teşekkülle münasebeti aranmamıştır. Başka yerde aynı teşekküle CC' profilinde rastlanmamaktadır. Daha kuzeyde Germav üzerine gelen Becirman kalkeri (hartada kayıtlı) kesitte görülmemektedir. Hartada silinmiş ve şüpheli şekilde kayıtlı 10 pli, Cudi Grubun'a kadar, profilde buna mukabil 14 pli vardır. Profil'in hartaya uymaması neden icab ediyor?

Çasalı dağı bölgesinde, Cudi grubu kalkerini tahtid eden faylar, hartada birbirini kateder şekilde, profilde paralel ve vertikal olarak gösterilmiştir. Bu tezat neden ileri geliyor? Burada Cudi grubu ile Germav yanlış tefsir edilmiştir. Hartaya antiklinal olarak kayıtlı Cudi Grubu, profilde senklinal olarak gösterilmiştir. Evrak bölgesindeki faylar hartada birbirini keser şekilde, profilde paralel ve vertikal olarak gösterilmiştir. Buna sebep, aynı bölgede Cudi Grubu kuvertürünü teşkil edecek olan Germav yanlış tefsir edilmiştir.

Profil DD'—Burada Neojen ve Lütesiyen Güneyden Kuzey'e itilmiş vaziyettedir. Bu şekil bundan önceki profillerde aynı formasyonları plilendiren umumî basınç'ın (N veya NW den) geldiğine zıt olduğu gibi, raporda da böyle bir şeyden bahsedilmemiştir. Burada bir antiklinal nuvayyosu teşkileden Gercüş formasyonu EE' profilinde Güney'e yatımlıdır. Çok kısa mesafe dahilinde böyle bir hali ne ile izah ediyorsunuz? Hartada birbirini kateden faylar, burada paralel olarak gösterilmiştir. Germav formasyonu kuzeyinde Tanintanın, hartada muhtemel bir antiklinal kaydettiği halde, profilde senklinal olarak gösterilmiştir. İki Goyan formasyonu çekirdekli, iki senklinal'ı ayıran hartaya muhtemel bir antiklinal mihrine hemen paralel bir fay çizildiği halde, kesitte öyle bir şey yoktur, iki lambo halinde görülen Goyan formasyonu'nu kuzey-güney istikametinde nereye bağlıyorsunuz? Tanintanın formasyonunun kuzeyde Cudi grubu altında devamı lâzımdı. Fay dolayısı ile beyaz bırakılan boşluk çirkin görülmektedir. Sasa dağı bölgesinde, Cudi

Grubu profilde ondülasyonlu gösterilmiş, halbuki hartada öyle birşey yoktur. İki bindirme ile tahtid edilen, Sasa dağı ve Mülehanke dağı arasındaki antiklinal, Güney-Kuzey diğer plilerle münasebetsiz vaziyette kalmıştır. Mülehanke dağı; Kakik T. Cudi Grubu, profilde kayıtlı, ondülasyonları aynı miktarda hartada görülmemektedir. Aynı şekilde, daha kuzeyde Germav formasyonu plileri (profilde kayıtlı), hartada görülmemektedir. Gercüş ve Hakkâri formasyonları arasındaki münasebet çok uyumsuzdur. Profilde çizilen pliler, hartada gösterilmemiştir.

Profil EE'—Germav formasyonuna kadar olan kısım, birinci kesitteki tenkide tâbidir.

DD' profilinde Germav kuzey'e yatımlı, halbuki burada Güney'e yatımlıdır. Buna sebep? Hartada profil hattı üzerinde bulunmayan Germav, kesitte, satıhta geniş bir yer kaplamaktadır. Devon antiklinalından önce, Gercüş formasyonu ile Tanintanın formasyonu kontaklıdır. Halbuki profilde aksi şekilde Germav Devonla kontaklıdır. Devon antiklinalının Güney versanı niçin iyice çizilmemiştir? Goyan formasyonu, hartada muhtemel antiklinal aksı üzerinde geçtiği halde kesitte kaidesi düz senklinal şeklinde gösterilmiştir. Bu fark neden ileri geliyor? Zira-
vik köyü kuzeyinde Germav senklinalı ile Cudi Grubu senklinal'ı bindirmeden dolayı çok anormal münasebetlidir. Bence bu iki formasyon, Cudi Grubu, Germav formasyonu üzerine ekaylıdır. Ve profilinizdeki münasebet yanlıştır. Daha kuzeyde Goyan formasyonu entrüziv bir kütle halinde gösterilmiştir. Bu yanlıştır. Mevzuubahis Goyan formasyonunu tahtid eden bindirme ve faylar hartada birbirini katettikleri halde, kesitte paralel olarak gösterilmiştir. Sebep neden acaba? Tahtireşo Dağı bölgesinde, profilde kayıtlı 8 pli, hartada 6 olarak kayıtlıdır. Bu vaziyet neden ileri geliyor? Muhrine dağı Hızıl suyu arasında, Cudi grubunun kaydettiği ondülasyonlar hartada aynı miktarda görülmemektedir.

Profil FF'—Becuh bölgesinde Germav senklinal'ı hartada görülmemektedir. Goyan'ı kuzey istikametinde tahtideden fay hartaya çizilmiştir. Profil hattının geçtiği yerde Goyan hartada hududsuzdur. Tanintanın dağı bölgesindeki Goyan formasyonunu hartada bulmak kabil değildir. Gene aynı yerde E-W istikametinde Devoniyen antiklinal aksları üzerinde olduğu halde profilde senklinal olarak gösterilmiştir. Bu

hata neden ileri geliyor? Gespianiş D. bölgesindeki Goyan formasyonu da entrüziv bir kütle halindedir. Aynı bölgede Cudi Grubu plilenmesi çok tuhaf şekilde tefsir edilmiştir. Bütün bu profillerde hartaya çizildiği şekilde pli akslarını takibetmek imkanı yoktur. Halbuki, profiller E-W istikametinde pli varyosyanlarını göstermeğe matuf olmalı idi.